Johdatus tilastolliseen päättelyyn, kesä 2015
Harjoitus 1 (21.5.)

Opastus: Tehtävät liittyvät tilastollisen päättelyn perusasetelmaan ja tilastollisen mallin käsitteeseen (monisteen luku 2). Tehtävissä 5 ja 6 perehdytään myös uskottavuusfunktioon (jakso 4.1).

1. Erästä kylää piinaava leijona viettää yönsä jossakin kolmesta tilasta: se on koko yön joko unelias ($\theta = 1$), aktiivinen ($\theta = 2$) tai ärtynyt ($\theta = 3$). Leijona syö yön aikana Y ihmistä. Satunnaismuuttujan Y pistetodennäköisyydet $f(y;\theta) = P(Y = y)$ riippuvat leijonan tilasta ja käyvät ilmi taulukosta alla.

y	0	1	2	3	4
$f(y;1)$	.90	.08	.02	.00	.00
$f(y;2)$	.05	.05	.80	.10	.00
$f(y;3)$	.00	.05	.05	.80	.10

Varmista, että funktiot $f(y;1)$, $f(y;2)$ ja $f(y;3)$ todella kelpaavat pistetodennäköisyysfunktioiksi. Esitä funktiot graafisesti ja laske kunkin jakauman odotusarvo.

2. Jatkoa edelliseen tehtävään. Ei ole mahdollista suoraan selvittää, missä tilassa leijona on yöllä ollut. Aamulla kuitenkin havaitaan helposti, kuinka monta ihmistä leijona on yön aikana syönyt. Olkoon syötyjen ihmisten lukumäärä y.

a) Havainto on $y = 4$. Nyt voimme varmuudella päätellä leijonan tilan. Mikä se on? Miksi?
b) Havainto on $y = 3$. Mitä nyt voidaan sanoa leijonan tilasta? Miksi?

3. Metrojunat kulkevat tasaisin θ minuutin väliajoin, jossa $\theta > 0$ on reaaliluku. Opiskelija menee laiturille sattumanvaraisesti katsomatta kelloa ja tuntematta aikataulua. Olkoon Y (minuuttia) se aika, jonka hän joutuu odottamaan junaa. Mitä jakaumaa satunnaismuuttuja Y noudattaa? Kerro jakauman nimi ja lausu sen tiheysfunktio sekä kertymäfunktio. Kiinnitä huomiota siihen, mikä on jakauman alusta eli missä joukossa esimerkiksi tiheysfunktio poikkeaa nollasta.

[Vastaavaa satunnaisilmiötä tarkasteltiin kevään 2015 JTN-kurssin harjoituksen 4 tehtävässä 11.]

4. Jatkoa edelliseen tehtävään. Opiskelija on tullut maalta ja hän ei tiedä θ:n arvoa. Hän haluaa tehdä päätelmiä siitä tilastollisen päättelyn keinoin menemällä toistuvasti laiturille ja mittaamalla odotusaikansa. Oletamme, että eri odotuskerrat ovat toisistaan täysin riippumattomia (esim. eri päivinä sattumanvaraiseen aikaan toteutettuja).

a) Olkoon $y_1 = 4.8$ hänen odotusaikansa ensimmäisellä kerralla. Mitä tämän havainnon perusteella voi päätellä θ:sta?

b) Ensimmäiset viisi odotusaikaa $y_1, \ldots, y_5$ ovat 4.8, 1.1, 4.2, 0.8 ja 2.0. Mitä nyt voi päätellä θ:sta?

c) Opiskelija tekee kaikkiaan 50 odotusajan mittausta, ja suurin havaituista odotusajoista on 4.8. Mitä nyt voi päätellä θ:sta?

d) Opiskelija on kuullut väitettävän, että $\theta = 8$. Pohdi, miten hänen suhtautumisensa tämän väitteen (eli hypoteesin) todenperäisyyteen muuttuu a–c-tilanteiden myötä. Jos todella pätisi $\theta = 8$, kuinka todennäköistä olisi, että 50 riippumatonta odotusaikaa olisivat kaikki ≤ 4.8?

5. Tarkastellaan tehtävien 1 ja 2 pistetodennäköisyysfunktiota (eli tilastollista mallia) $f(y;\theta)$. Esitä havaintoa y vastaava uskottavuusfunktio $L(\theta;y)$ graafisesti ja määritä parametrin θ suurimman uskottavuuden estimaatti $\hat{\theta}$, kun a) $y = 4$, b) $y = 3$.

6. a) Muodosta sen tilastollisen mallin lauseke (yhteistiheysfunktio), joka kuvaa tehtävän 4c satunnaiskoetta, jossa aineisto $\mathbf{y}$ koostuu n:stä riippumattomasta odotusajan mittauksesta $y_1, \ldots, y_n$.

b) Ilmoita aineistoa $\mathbf{y}$ vastaava uskottavuusfunktio $L(\theta;\mathbf{y})$. Kiinnitä huomiota siihen, missä joukossa uskottavuusfunktio on määritelty ja missä se on nollasta poikkeava. (Havainnoista $y_1, \ldots, y_n$ suurin on tässä avainasemassa; sille käytetään usein merkintää $y_{(n)}$.) Piirrä kuva.

Huom: Harjoitustehtävien tekemisestä saa lisäpisteitä 1, 2, 3 tai 4, jos tekee vastaavasti ainakin 20, 40, 60 tai 80 % kaikista kurssin tehtävistä. Tämä edellyttää läsnäoloa harjoitusryhmässä ja valmiutta esittää oma ratkaisunsa.